

Βασισμένο στην αληθινή ιστορία
της κρατούμενης Ντίτα Κράους

Antonio G. Iturbe

Η
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΡΙΟΣ
ΤΟΥ
ΑΟΥΣΒΙΤΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Μετάφραση: Αγγελική Βασιλάκου

Για όσο διάστημα λειτουργούσε, το μπλοκ 31 (στο στρατόπεδο εξόντωσης του Άουσβιτς) φιλοξενούσε πεντακόσια παιδιά, καθώς και κάποιους κρατούμενους, τους αποκαλούμενους «συμβούλους». Και παρά την αυστηρή επιτήρηση, ενάντια σε κάθε προγνωστικό, το μπλοκ 31 στέγαζε μια παράνομη παιδική βιβλιοθήκη. Πολύ μικρή: αποτελείτο από οκτώ βιβλία όλα κι όλα, μεταξύ των οποίων η *Σύντομη Ιστορία του κόσμου* του Χ. Τζ. Γουέλς, ένα βιβλίο στα ρωσικά κι ένα βιβλίο αναλυτικής γεωμετρίας [...]. Στο τέλος της μέρας, τα βιβλία, μαζί με κάποιους άλλους θησαυρούς, όπως φάρμακα και κάποια τρόφιμα, τα εμπιστεύονταν σ' ένα από τα μεγαλύτερα κορίτσια, της οποίας η αποστολή ήταν να τα κρύβει κάθε βράδυ και σε διαφορετικό μέρος.

ALBERTO MANGUEL,
The Library at Night (Η βιβλιοθήκη της νύχτας)

Αυτό που κάνει η λογοτεχνία είναι αυτό που κάνει κι ένα σπίρτο στο ξέφωτο στη μέση της νύχτας. Ένα σπίρτο δεν φωτίζει σχεδόν τίποτε, μας επιτρέπει όμως να δούμε το σκοτάδι που υπάρχει γύρω μας.

ΓΟΥΙΛΙΑΜ ΦΟΚΝΕΡ

(πηγή: Javier Marías, *Corazón tan blanco*)

Άουσβιτς-Μπίρκεναου, Γενάρης του 1944

Αυτοί οι αξιωματικοί, που είναι ντυμένοι στα μαύρα και ατενίζουν τον θάνατο με αδιαφορία νεκροθάφτη, αγνοούν ότι, πάνω σ' αυτή τη σκοτεινή λάσπη που καταπίνει τα πάντα, ο Άλφρεντ Χιρς έχει στήσει ένα σχολείο. Εκείνοι όμως δεν το ξέρουν· και δεν πρέπει να το μάθουν. Γιατί στο Άουσβιτς η ανθρώπινη ζωή έχει μηδαμινή αξία· τόσο ελάχιστη, που ουδείς πυροβολεί γιατί μια σφαίρα είναι πολυτιμότερη από έναν άνθρωπο. Κι υπάρχουν θάλαμοι αερίων όπου χρησιμοποιείται το Τσικλόν Μπε, επειδή μειώνει το κόστος και με μια μικρή ποσότητα μπορείς να σκοτώσεις εκατοντάδες ανθρώπους. Ο θάνατος εδώ έχει μετατραπεί σε μια βιομηχανία που θεωρείται κερδοφόρα στον βαθμό που η εργασία είναι αποδοτική.

Στο ξύλινο παράπηγμα οι αίθουσες διδασκαλίας δεν είναι τίποτε άλλο από μικρές ομάδες παιδιών πάνω σε σκαμπό. Τοίχοι δεν υπάρχουν, οι πίνακες είναι επίσης αόρατοι και οι δάσκαλοι σχεδιάζουν στον αέρα ισοσκελή τρίγωνα και περισπωμένες ή αναπαριστούν τον ρου των ποταμών της Ευρώπης μ' ένα νεύμα του χεριού. Υπάρχουν γύρω στις είκοσι ομάδες παιδιών, καθεμιά με τον παιδαγωγό της, τόσο κοντά μεταξύ τους ώστε οι εκπαιδευτικοί πρέπει να διδάσκουν τα μαθήματα ψιθυριστά για να μην μπλέκεται η ιστορία των δέκα πληγών του Φαραώ με την προπαίδεια.

Κάποιοι το θεωρούσαν αδύνατο, περνούσαν μάλιστα για τρελό ή αφελή τον Χιρς: πώς ήταν δυνατόν να διδάσκει παιδιά σ' ένα αποτρόπαιο στρατόπεδο εξόντωσης όπου απαγορεύονται τα πάντα; Εκείνος χαμογελούσε. Το μόνιμο αινιγματικό μειδίαμα του Χιρς, θαρρείς και ήξερε κάτι που οι άλλοι αγνοούσαν.

Δεν έχει σημασία πόσα σχολεία θα κλείσουν οι ναζί, τους απαντούσε. Κάθε φορά που κάποιος στέκεται σε μια γωνία να διηγηθεί κάτι και μερικά παιδιά κάθονται γύρω του να τον ακούσουν, ανοίγει ένα καινούριο σχολείο.

Η πόρτα του παραπήγματος ανοίγει απότομα και ο Γιακοπεκ, ο τσιλιαδόρος, σπεύδει στο δωμάτιο του Χιρς, του διευθυντή του μπλοκ. Τα ξύλινα παπούτσια του κηλιδώνουν το δάπεδο με υγρό χώμα απ' έξω και η ψευδαίσθηση ασφάλειας του μπλοκ 31 διαλύεται. Από τη γωνιά της, η Ντίτα Αντλέροβα κοιτάζει υπνωτισμένη τα μικροσκοπικά ίχνη λάσπης: μοιάζουν ασήμαντα κι όμως μολύνουν τα πάντα με πραγματικότητα, όπως ακριβώς μια μεμονωμένη σταγόνα μελάνι διαχέεται σ' ένα ποτήρι γάλα.

«Έξι, έξι, έξι!»

Είναι το σινιάλο που προαναγγέλλει την άφιξη των φρουρών των Ες Ες στο μπλοκ 31, ξεσηκώνοντας ένα σύννεφο από μουρμουρητά σ' ολόκληρο τον χώρο. Σ' αυτό το εργοστάσιο εξάλειψης ψυχών που λέγεται Άουσβιτς-Μπίρκεναου, όπου οι φούρνοι λειτουργούν μέρα νύχτα με ανθρώπινα σώματα ως καύσιμη ύλη, το μπλοκ 31 ξεφεύγει από τον κανόνα, είναι μια παρατυπία· ή μάλλον μια ανωμαλία. Ένα επίτευγμα του Φρέντι Χιρς, ο οποίος από απλός γυμναστής είναι τώρα αθλητής και δίνει στο Άουσβιτς έναν αγώνα μετ' εμποδίων κόντρα στη μεγαλύτερη δίνη ψυχών στην ιστορία της ανθρωπότητας. Εκείνος κατάφερε να πείσει τις γερμανικές Αρχές του στρατοπέδου ότι η απασχόληση

των παιδιών σε έναν θάλαμο θα διευκόλυne τη δουλειά των γονέων του στρατοπέδου ΒΙΙb, το οποίο αποκαλείται «οικογενειακό στρατόπεδο», επειδή στα υπόλοιπα τα παιδιά είναι τόσο σπάνια όσο τα πουλιά. Και στο Άουσβιτς δεν υπάρχουν πουλιά. Πεθαίνουν από ηλεκτροπληξία στους φράχτες.

Η ανώτερη διοίκηση συμφώνησε με τη δημιουργία ενός παιδικού θαλάμου –ίσως να είχαν εξαρχής σκοπό να δημιουργήσουν κάτι τέτοιο– μόνο όσον αφορά όμως αποκλειστικά ψυχαγωγικές δραστηριότητες· η διδασκαλία οποιουδήποτε σχολικού αντικειμένου απαγορεύτηκε αυστηρά.

Ο Χιρς προβάλλει το κεφάλι του στην πόρτα του δωματίου του και δεν χρειάζεται να πει λέξη μήτε στους βοηθούς μήτε στους δασκάλους, που έχουν τα μάτια τους καρφωμένα πάνω του. Συγκατανεύει μ' ένα ανεπαίσθητο νεύμα του κεφαλιού. Το βλέμμα του απαιτεί. Αυτός πάντα κάνει αυτό που πρέπει· περιμένει κι από τους άλλους να κάνουν το ίδιο.

Μεμιάς τα μαθήματα σταματούν και μετατρέπονται σε μπανάλ γερμανικά τραγουδάκια ή παιχνίδια σπαζοκεφαλιών, για να προσποιηθούν ότι όλα είναι σε τάξη όταν εμφανιστούν τα μελιά μάτια των Αρίων λύκων. Συνήθως η περίπολος περιορίζεται σε δύο φρουρούς που πραγματοποιούν επίσκεψη ρουτίνας στο παράπηγμα και σπανίως διαβαίνουν το κατώφλι· απλώς στέκονται μερικά δευτερόλεπτα, παρατηρούν τα παιδιά, καμιά φορά χειροκροτούν κιόλας ένα τραγούδι ή χαϊδεύουν το κεφάλι κάποιου μπόμπιρα και αμέσως μετά συνειρίζουν τη γύρα τους.

Όμως ο Γιάκοπεκ προσθέτει και κάτι άλλο στον συνήθη συναγερμό:

«Έλεγχος! Επιθεώρηση!»

Η επιθεώρηση είναι άλλο πράγμα. Πρέπει να μπειs στη σειρά, διενεργούνται έρευνες, κάποιες φορές ανακρίνουν τους μικρότερους προσπαθώντας να τους αποσπάσουν πληροφο-

ρίες εκμεταλλεούμενοι την αφέλεια τους. Δεν βγήκε ποτέ τίποτε. Τα μικρά παιδιά καταλαβαίνουν πολύ περισσότερα από όσα δείχνουν τα μυξιασμένα τους πρόσωπα.

Κάποιος ψιθυρίζει: «Ο Πάστορας...» Και ακούγεται ένα μουρμουρητό αποκαρδίωσης. Έτσι αποκαλούν έναν επιλοχία Β' των Ες Ες, που περπατά πάντα με τα χέρια χωμένα στα μανίκια του σαν κληρικός, παρότι η μόνη εμφανής θρησκεία του είναι η αναλγησία.

«Ελάτε, ελάτε, πάμε! Γιούντα, εσύ, πες: “Βλέπω, βλέπω...”!»

«Τι βλέπω, κύριε Στάιν;»

«Πες κάτι! Για όνομα του Θεού, παιδί μου, στιδήποτε!»

Δύο δάσκαλοι σηκώνουν το κεφάλι αγχωμένοι. Κρατούν στα χέρια τους κάτι που απαγορεύεται αυστηρά στο Άουσβιτς και μπορεί να καταδικαστούν σε θάνατο έτσι και τους ανακαλύψουν. Αυτά τα αντικείμενα, τα τόσο επικίνδυνα που η κατοχή τους συνιστά αιτία της μέγιστης ποινής, δεν πυροβολούν ούτε τρυπάνε, δεν είναι ούτε κοφτερά ούτε επιθετικά όπλα. Τα αντικείμενα που οι αδυσώπητοι φρουροί του Ράιχ φοβούνται τόσο πολύ είναι απλώς και μόνο βιβλία: παλιά, φθαρμένα, σχεδόν διαλυμένα βιβλία. Οι ναζί όμως τα κυνηγάνε, τα ελέγχουν και τα απαγορεύουν επίμονα. Καθ' όλη τη διάρκεια της Ιστορίας, άπαντες οι δικτάτορες, οι τύραννοι και οι καταπιεστές—είτε λευκοί, είτε μαύροι, είτε ανατολίτες, είτε Άραβες, είτε Σλάβοι, ανεξαρτήτου χρώματος και φυλής, είτε τάσσονταν υπέρ του λαϊκού ξεσηκωμού, υπέρ των προνομίων της αριστοκρατίας, υπέρ της θέλησης του Θεού ή της αδιάλλακτης πειθαρχίας του στρατού, όποια κι αν ήταν η ιδεολογία τους—όλοι μηδενός εξαιρουμένου είχαν κάτι κοινό: καταφέρονταν πάντα και με τρομερό μένος κατά των βιβλίων. Τα βιβλία είναι επικίνδυνα, κάνουν τους ανθρώπους να σκέφτονται.

Οι ομάδες βρίσκονται στη θέση τους σιγοτραγουδώντας εν αναμονή των φρουρών που όπου να 'ναι έρχονται, όμως ένα κορίτσι σπάει τη φαινομενική αρμονία ενός ήρεμου θαλάμου φυχαγωγίας και αρχίζει να τρέχει ανάμεσα στα σκαμπό σαν να έχει κυριευτεί από φρενίτιδα .

«Κάτω!»

«Τι κάνεις; Τρελάθηκες;» της φωνάζουν.

Ένας δάσκαλος προσπαθεί να την πιάσει από το μπράτσο για να τη σταματήσει, εκείνη όμως του ξεφεύγει και συνεχίζει να τρέχει σαν σβούρα, τη στιγμή που αυτό που πρέπει να κάνουν είναι να μείνουν ασάλευτοι για να περάσουν απαρατήρητοι. Σκαρφαλώνει στην οριζόντια καμινάδα, ύψους ενός μέτρου, που χωρίζει την αίθουσα στα δύο, και πηδάει με θόρυβο στην άλλη πλευρά. Δεν καταφέρνει να κόψει ταχύτητα και παρασύρει στο διάβα της ένα άδειο σκαμνί, που κατρακυλάει με πάταγο μέχρι που κάποια στιγμή σταματάει και παύει ν' ακούγεται.

«Αναθεματισμένη! Θα μας κάψεις όλους!» τσιρίζει η κυρία Κρίσκοβα, αναφοκοκκινισμένη από θυμό. Τα παιδιά, όταν δεν είναι μπροστά, την αποκαλούν «κυρία Ξινή». Πού να ξέρει ότι πρόκειται για το ίδιο κορίτσι που της έβγαλε αυτό το παρατσούκλι, εκείνο στο οποίο τώρα φωνάζει. «Πήγαινε πίσω με τους βοηθούς, ανόητη!»

Το κορίτσι όμως δεν σταματάει, συνεχίζει την ξέφρενη πορεία του αγνοώντας όλα τα βλέμματα αποδοκιμασίας. Πολλά παιδιά την παρακολουθούν γοητευμένα να τρέχει πάνω κάτω με τα λιγνά ποδαράκια της χωμένα σε κάτι ψηλές μάλλινες κάλτσες με οριζόντιες ρίγες. Είναι ένα πολύ λεπτό κορίτσι, αλλά όχι ασθενικό, με καστανά μαλλιά ως τους ώμους, που ταλαντεύονται από τη μια πλευρά στην άλλη καθώς στροβιλίζεται σβέλτα ανάμεσα στις ομάδες. Η

Ντίτα Αντλέροβα μπορεί να κινείται ανάμεσα σε εκατοντάδες ανθρώπους, αλλά τρέχει μόνη. Πάντα μόνοι τρέχουμε.

Ελίσσεται ως το κέντρο της αίθουσας κι από εκεί ανοίγει δρόμο κάνοντας ζιγκ ζαγκ εν μέσω μιας ομάδας. Σπρώχνει απότομα ένα κάθισμα και ένα κορίτσι κατρακυλάει στο πάτωμα.

«Ει, ποια νομίζεις ότι είσαι;» της φωνάζει αυτό από κάτω.

Η δασκάλα από το Μπρνο μένει άφωνη όταν βλέπει τη νέα βιβλιοθηκάρια να στέκεται μπροστά της λαχανιασμένη. Το κορίτσι δεν έχει περιθώριο μήτε ανάσα για περιττά λόγια. Βουτάει το βιβλίο από τα χέρια της δασκάλας και εκείνη νιώθει ξαφνικά πως της έφυγε ένα βάρος. Όταν ένα κλάσμα του δευτερολέπτου αργότερα είναι σε θέση να αντιδράσει για να την ευχαριστήσει, η Ντίτα απέχει πια αρκετούς διασκελισμούς από χει. Απομένουν μόνο λίγα δευτερόλεπτα ώσπου να φτάσουν οι ναζί.

Ο μηχανικός Μαρόντι, που κατάλαβε προς τα πού κατευθυνόταν η Ντίτα, την περιμένει ήδη έξω από τον κύκλο. Της περνάει στο φτερό το βιβλίο της άλγεβρας σαν να δίνει τη σκυτάλη στον επόμενο παίκτη. Η Ντίτα τρέχει απεγνωσμένα στο πίσω μέρος του παραπήγματος, όπου οι βοηθοί προσποιούνται ότι τάχα σκουπίζουν το πάτωμα.

Βρίσκεται ακόμα στα μισά του δρόμου όταν αντιλαμβάνεται ότι οι φωνές για μια στιγμή τρεμοπαίζουν σαν τη φλόγα του κεριού μόλις ανοίγει ένα παράθυρο. Δεν χρειάζεται να γυρίσει για να καταλάβει ότι η πόρτα έχει ανοίξει και μπαίνουν οι φρουροί. Κάθεται απότομα κάτω μπροστά από μια ομάδα εντεκάχρονων κοριτσιών. Χώνει τα βιβλία κάτω από το φόρεμά της και σταυρώνει τα χέρια πάνω στο στήθος για να μην της πέσουν. Τα κορίτσια τη λοξοκοιτάνε με ενδιαφέρον, ενώ η δασκάλα, πολύ αγχωμένη, τους δείχνει με μια κίνηση του πιγουνιού ότι δεν πρέπει να πάψουν να σιγο-

τραγουδούν. Με το που μπαίνουν στον θάλαμο οι φρουροί, αφού πρώτα παρατηρούν στα γρήγορα τη γενική εικόνα, ουρλιάζουν μια από τις αγαπημένες τους λέξεις:

«*Achtung!*»

Επικρατεί απόλυτη σιωπή. Τα τραγουδάκια και τα «βλέπω, βλέπω» κόβονται μαχαίρι. Κάθε κίνηση παγώνει. Εντούτοις, εν μέσω της σιωπής, ξεχωρίζει καθαρά το σφύριγμα μιας μελωδίας· η πέμπτη συμφωνία του Μπετόβεν. Ακόμα και ο Πάστορας, που τον τρέμουν όλοι, δείχνει κάπως νευρικός γιατί η φιγούρα που τον συνοδεύει είναι ακόμη πιο δυσοίωνα.

«Βοήθησέ μας, Θεέ μου», ακούγεται να φελλίζει η δασκάλα.

Η μητέρα της Ντίτα έπαιζε πιάνο πριν από τον πόλεμο, γι' αυτό τής είναι εύκολο να αναγνωρίσει τον Μπετόβεν. Συνειδητοποιεί ότι έχει ξανακούσει αυτό το χαρακτηριστικό σφύριγμα κλασικής μουσικής, με ακρίβεια μελομανούς. Ναι, ήταν αμέσως μετά το τριήμερο ταξίδι τους στοιβαγμένοι σ' ένα κλειστό βαγόνι για εμπορεύματα δίχως τροφή και νερό. Τότε που ήρθαν στο Άουσβιτς από το γκέτο της Τερεζίν, όπου τους είχαν στείλει μετά τον εκτοπισμό τους από την Πράγα και όπου είχαν μείνει έναν χρόνο. Είχε ήδη πέσει η νύχτα όταν έφτασαν στο Άουσβιτς-Μπίρκεναου. Αδύνατο να ξεχάσει τον θόρυβο της σκουριασμένης πύλης καθώς άνοιγε. Αδύνατο να ξεχάσει την πρώτη ριπή παγωμένου αέρα· μύριζε καμένη σάρκα. Αδύνατο να ξεχάσει την έντονη λάμψη από τα φώτα μες στο σκοτάδι· η αποβάθρα ήταν φωταγωγημένη σαν χειρουργείο. Μετά ήρθαν τα παραγγέλματα, τα χτυπήματα με τους υποκόπανους των όπλων πάνω στα μεταλλικά βαγόνια, οι πυροβολισμοί, οι σφυρίχτρες, τα ουρλιαχτά. Και, εν μέσω όλης αυτής της γενικής σύγχυσης, τούτη η μελωδία της συμφωνίας του Μπετόβεν εκτελεσμένη άψογα με απόλυ-

τη ηρεμία από έναν λοχαγό, τον οποίο και οι ίδιοι οι Ες Ες κοίταζαν με τρόμο.

Εκείνη την πρώτη ημέρα, ο λοχαγός πέρασε δίπλα από την Ντίτα και αυτή παρατήρησε την άφογη στολή του, τα άσπια λευκά γάντια και τον Σιδηρούν Σταυρό στο στήθος του· ένα μετάλλιο που κερδίζεται μόνο στον πόλεμο. Σταμάτησε μπροστά σε μια ομάδα μητέρων και παιδιών και έδωσε ένα φιλικό χτυπηματάκι με το γαντοφορεμένο του χέρι σ' ένα από τα νήπια. Μάλιστα του χαμογέλασε. Έδειξε δύο δεκατετράχρονα δίδυμα αδέρφια –τον Ζντένεκ και τον Γίρκα– κι ένας στρατιώτης έσπευσε να τα βγάλει από τη γραμμή. Η μητέρα άρπαξε τον φρουρό από την άκρη της στολής κι έπεσε στα γόνατα ικετεύοντας να μην της τα πάρει. Ο λοχαγός παρενέβη με απόλυτη ηρεμία.

«Κανείς δεν πρόκειται να τους φερθεί όπως θα τους φερθεί ο θείος Γιόζεφ.»

Και, κατά κάποιον τρόπο, έτσι έγινε. Κανείς σε ολόκληρο το Άουσβιτς δεν άγγιζε μήτε μια τρίχα των διδύμων που ο δόκτωρ Γιόζεφ Μένγκελε επέλεγε για τα πειράματά του. Κανείς δεν θα τους συμπεριφερόταν όπως αυτός στα μακάβρια γενετικά του πειράματα για να μάθει πώς θα αποκτούσαν δίδυμα οι Γερμανίδες ώστε να πολλαπλασιαστούν οι γεννήσεις των Αρίων. Το κορίτσι θυμάται τον Μένγκελε να απομακρύνεται κρατώντας τα παιδιά από το χέρι, δίχως να πάψει να σφυρίζει ατάραχος.

Το ίδιο μουσικό κομμάτι που ακούγεται και τώρα στο μπλοκ 31.

Ο Μένγκελε...

Η πόρτα του δωματίου του διευθυντή του μπλοκ ανοίγει τρίζοντας ελαφρώς και ο Χιρς βγαίνει από τον μικροσκοπικό χώρο προσποιούμενος ότι εξεπλάγη ευχάριστα από την αιφνιδιαστική επίσκεψη. Χτυπάει ηχηρά το ταχούνι χαιρετώντας τον

αξιωματικό· είναι μια ένδειξη σεβασμού με την οποία αναγνωρίζει τον βαθμό του ανωτέρου, αλλά κι ένας τρόπος να δείξει ηθικό ακμαίο, ούτε αλαζονικό ούτε ηττοπαθές. Ο Μένγκελε είναι ζήτημα αν τον προσέχει. Είναι αφηρημένος και εξακολουθεί να σφυρίζει με τα χέρια πίσω, σαν να σκέφτεται άλλα πράγματα. Ο επιλοχίας –ο Πάστορας, όπως τον αποκαλούν όλοι– επιθεωρεί τον χώρο με το σχεδόν διάφανο βλέμμα του, με τα χέρια του μέσα στα μανίκια της στολής του, κολλημένα στους μηρούς του, όχι πολύ μακριά από τη θήκη του όπλου.

Ο Γιάκοπεκ δεν έπεσε έξω.

«Επιθεώρηση», σφυρίζει μες από τα δόντια του ο επιλοχίας.

Οι φρουροί που τον συνοδεύουν επαναλαμβάνουν την εντολή, ο καθένας ολοένα και πιο δυνατά, μέχρι που γίνεται βροντή και τρυπάει τα τύμπανα των φυλακισμένων. Η Ντίτα, περιτριγυρισμένη από τα άλλα κορίτσια, νιώθει ένα ρίγος να τη διαπερνάει, σφίγγει τα μπράτσα στο σώμα της και αισθάνεται το θρόισμα από τις σελίδες των βιβλίων στα πλευρά της. Αν βρουν τα βιβλία πάνω της, πάει, τέλειωσαν όλα.

«Είναι άδικο...» λέει μέσα από τα δόντια της.

Είναι δεκατεσσάρων ετών, όλη η ζωή είναι μπροστά της. Τίποτε δεν έχει καν αρχίσει. Της έρχονται στο μυαλό τα λόγια που εδώ και χρόνια επαναλαμβάνει μονότονα η μητέρα της όταν εκείνη κλαίει τη μοίρα της: «Φταίει ο πόλεμος, Εντίτα... Φταίει ο πόλεμος.»

Ήταν τόσο μικρή, που πια σχεδόν δεν θυμάται πώς ήταν ο κόσμος πριν από τον πόλεμο. Ακριβώς όπως κρύβει τα βιβλία κάτω από το ρούχο της σ' εκείνο το μέρος όπου τους έχουν στερήσει τα πάντα, έτσι κρύβει στο μυαλό της κι ένα φωτογραφικό άλμπουμ γεμάτο αναμνήσεις. Κλείνει τα μάτια και προσπαθεί να ανακαλέσει πώς ήταν ο κόσμος όταν δεν κυριαρχούσε ο φόβος.

Βλέπει τον εαυτό της στα εννιά της χρόνια, όρθιο μπροστά στο αστρονομικό ρολόι της πλατείας Δημαρχείου της Πράγας στις αρχές του 1939. Κοίταζε λίγο λοξά τον παλιό σκελετό, που επόπτευε τις στέγες της πόλης, με τις άδειες κόχες του να μοιάζουν με μαύρες γροθιές.

Στο σχολείο τούς είχαν πει ότι το μεγάλο ρολόι ήταν μια αθώα μηχανική εφεύρεση του δάσκαλου Χάνους πριν από πέντε τουλάχιστον αιώνες. Ο θρύλος όμως που διέδιδαν οι γιαγιάδες ήταν ανατριχιαστικός: ο βασιλιάς διέταξε τον Χάνους να κατασκευάσει το αστρονομικό ρολόι με τις φιγούρες που περνούσαν ανά μία ώρα και έπειτα πρόσταξε τους αξιωματούχους του να τον τυφλώσουν, ώστε να μην μπορέσει ποτέ ξανά να δημιουργήσει ένα παρόμοιο θαύμα για κανέναν άλλον μονάρχη. Για να τον εκδικηθεί, ο ωρολογοποιός έχωσε το χέρι του στον μηχανισμό και τον αχρήστεψε. Όταν τα γρανάζια τού έκοψαν το χέρι, ο μηχανισμός χάλασε και δεν μπορούσε να επισκευαστεί για χρόνια. Τις νύχτες, η Ντίτα μερικές φορές ονειρευόταν ότι το ακρωτηριασμένο αυτό χέρι πηγαινοερχόταν ανάμεσα στις οδοντωτές ρόδες του μηχανισμού. Ένας σκελετός χτυπούσε ένα καμπανάκι και ξεκινούσε η μηχανική παρέλαση: μια μονότονη περιστροφή που υπενθύμιζε στους πολίτες ότι τα λεπτά συνωστίζονται αγχωμένα το ένα μετά το άλλο, ότι οι ώρες ακολουθούν η μια την άλλη, όπως αυτές οι φιγουρίτσες, που περιστρέφονταν βιαστικά επί αιώνες σ' εκείνο το ασυνήθιστο μουσικό κουτί. Ωστόσο τώρα συνειδητοποιεί, κυριευμένη από αγωνία, ότι στα εννιά του χρόνια ένα παιδί δεν έχει ακόμη επίγνωση όλων αυτών και νομίζει ότι ο χρόνος είναι μια ασφυκτικά γεμάτη αίθουσα, μια πηχτή, ακύμαντη θάλασσα, όπου δεν μπορείς να εισχωρήσεις. Γι' αυτό, σε αυτή την ηλικία, τα ρολόγια τρομάζουν μόνον όταν συνοδεύονται από σκελετούς.

Η Ντίτα, κρατώντας σφιχτά αυτά τα παλιά βιβλία που μπορούν να τη στείλουν στον θάλαμο αερίων, σκέφτεται νο-

σταλγικά το αμέριμνο κοριτσάκι που υπήρξε κάποτε. Όποτε συνόδευε τη μητέρα της για ψώνια στο κέντρο, της άρεσε να σταματάει μπροστά στο αστρονομικό ρολόι της πλατείας Δημαρχείου, αλλά όχι για να δει το μηχανικό θέαμα –γιατί στην πραγματικότητα αυτός ο σκελετός τής προκαλούσε μεγαλύτερο άγχος απ’ όσο θα ήθελε να παραδεχθεί–, αλλά για να διασκεδάσει χαζεύοντας με την άκρη του ματιού τούς κατάπληκτους διαβάτες, πολλοί εκ των οποίων ξένοι, περαστικοί από την πρωτεύουσα, που παρακολουθούσαν πολύ συγκεντρωμένοι την παρέλαση των μορφών. Συγκρατούσε, όσο μπορούσε καλύτερα, το γέλιο που της προκαλούσαν οι γκριμάτσες έκπληξης και τα ανόητα γελάκια των παρισταμένων. Τους έβρισκε παρατσούκλια στη στιγμή. Θυμάται με κάποια μελαγχολία πως μια από τις αγαπημένες της διασκεδάσεις ήταν να βγάζει παρατσούκλια, ιδίως για τους γείτονες και τους γνωστούς των γονιών της. Την ψηλομύτα κυρία Γκότλιμπ, που τέντωνε πολύ τον λαιμό για να την προσέξουν, την αποκαλούσε «η κυρία Καμηλοπάρδαλη». Και τον χριστιανό ταπετσιέρη, που είχε το μαγαζί κάτω από το σπίτι τους και ήταν γλόμπος και οδοντογλυφίδα, τον έλεγε από μέσα της «ο κύριος Μπαλοκέφαλος». Θυμάται που κυνηγούσε μερικά μέτρα το τραμ, που χτυπούσε το καμπανάκι του παραπαίοντας στη στροφή της πλατείας Σταρομιέστοκε και μετά χανόταν πηγαίνοντας ζιγκ ζαγκ στη συνοικία Γιοζέφοβ. Έπειτα έτρεχε προς το κατάστημα του κυρίου Ορνέστ, όπου η μητέρα της αγόραζε τα υφάσματα για τις χειμωνιάτικες φούστες και τα παλτά. Δεν ξεχνάει πόσο της άρεσε αυτό το κατάστημα, με τη φωτεινή ταμπέλα πάνω από την πόρτα και τα λαμπάκια που άναβαν το ένα μετά το άλλο μέχρι να φτάσουνε στο τέρμα και να ξαναρχίσουν πάλι από την αρχή.

Αν δεν ήταν τόσο μικρή, να τρέχει με κείνη την αμεριμνησία των παιδιών, ίσως περνώντας από το πόστο του εφημερι-

δοπώλη να είχε παρατηρήσει τη μεγάλη ουρά αναγνωστών και να είχε προσέξει ότι, στη στοίβα της εγκυρότερης εφημερίδας της Πράγας, της *Λιντοβιέ Νοβένε*, ο τετράστηλος τίτλος με τα πηχυαία γράμματα μάλλον κραύγαζε παρά ενημέρωνε στο πρωτοσέλιδο: «Η κυβέρνηση συνθηκολογεί· ο γερμανικός στρατός μπαίνει στην Πράγα.»

Η Ντίτα ανοίγει μια στιγμή τα μάτια και βλέπει τους άνδρες των Ες Ες να ψαχουλεύουν στο πίσω μέρος του παραπήγματος. Ανασηκώνουν ακόμη και τις ζωγραφιές που κρέμονται στους τοίχους στερεωμένες με κομματάκια από σύρμα, για να δουν μήπως κρύβουν κάτι από πίσω. Κανείς δεν μιλάει, ο θόρυβος των φρουρών που μετακινούν τα αντικείμενα ακούγεται καθαρά στον θάλαμο, που μυρίζει υγρασία και μούχλα. Μαζί και φόβο. Είναι η οσμή του πολέμου. Ένα από τα λίγα πράγματα που θυμάται απ' όταν ήταν μικρή είναι η μυρωδιά της ειρήνης: πηχτή, μοσχομουριστή κοτόσουπα, που σιγοβράζει όλο το βράδυ της Παρασκευής. Πώς να μη θυμηθεί τη γεύση του καλοψημένου αρνιού, τα μακαρόνια με αυγά και καρύδια. Τις ατέλειωτες μέρες στο σχολείο και τα απογεύματα που έπαιζε κουτσό και στρατιωτικά ακούνητα, αμίλητα, αγέλαστα με τη Μαργκίτ και άλλες συμμαθήτριες που τα ονόματά τους ξεθωριάζουν στη μνήμη της... Μέχρι που όλα τα σκέπασε η παρακμή.

Οι αλλαγές δεν έγιναν από τη μια μέρα στην άλλη αλλά προοδευτικά. Παρότι υπήρξε μια μέρα που η παιδική ηλικία εξαφανίστηκε ξαφνικά σαν την είσοδο της σπηλιάς του Αλή Μπαμπά και θάφτηκε στην άμμο. Εκείνη την ημέρα όντως τη θυμάται ξεκάθαρα. Η ίδια δεν γνωρίζει την ημερομηνία, αλλά ήταν η 15η Μαρτίου του 1939. Η Πράγα ξύπνησε τρέμοντας.

Τα κρυστάλλινα δάκρυα στο φωτιστικό του σαλονιού τρεμόπαιζαν, αλλά κατάλαβε ότι δεν ήταν σεισμός γιατί κανείς δεν έτρεξε μήτε ανησύχησε. Ο πατέρας της έπινε το συ-

νηθισμένο πρωινό τσάι του διαβάζοντας την εφημερίδα και έκανε τον αδιάφορο, σαν να μην έτρεχε τίποτα.

Βγήκε για το σχολείο, συνοδευόμενη από τη μητέρα της, και η πόλη παλλόταν. Άρχισε να ακούει τον θόρυβο καθώς κατευθύνονταν στην πλατεία Βέντσεσλας, όπου ο κραδασμός του εδάφους ήταν τόσο έντονος, που γαργαλούσε τα πέλματα των ποδιών. Η υπόκωφη βοή γινόταν ολοένα και πιο αισθητή όσο πλησίαζαν, και της Ντίτα τής κίνησε το ενδιαφέρον το περίεργο αυτό φαινόμενο. Όταν έφτασαν, δεν μπορούσαν να διασχίσουν τον δρόμο από τον συνωστισμό ούτε να δουν τίποτε άλλο εκτός από ένα τείχος από πλάτες, παλτά, λαιμούς και καπέλα.

Η μητέρα της σταμάτησε απότομα. Το πρόσωπό της σφίχτηκε και γέρασε ξαφνικά. Πήρε την κόρη της από το χέρι για να γυρίσουν προς τα πίσω και να φτάσουν από άλλο δρόμο στο σχολείο, αλλά εκείνη δεν μπόρεσε να αντισταθεί στην περιέργειά της και με ένα τράβηγμα ελευθερώθηκε από το χέρι που την κρατούσε. Και, καθώς ήταν λεπτή και μικροσκοπική, δεν δυσκολεύτηκε καθόλου να περάσει μέσα από το πλήθος των συγκεντρωμένων ανθρώπων στο πεζοδρόμιο και να σταθεί στην πρώτη σειρά, ακριβώς εκεί που οι αστυνομικοί της πόλης με τα χέρια τους ενωμένα σχημάτιζαν μια αλυσίδα.

Ο θόρυβος ήταν εκκωφαντικός; η μια μετά την άλλη, οι γκριζες μοτοσικλέτες με το καλάθι στο πλάι πέρασαν από μπροστά τους μεταφέροντας στρατιώτες ντυμένους με γυαλιστερά δερμάτινα μπουφάν και γυαλιά μοτοσικλητιστή κρεμασμένα στον λαιμό. Τα κράνη τους έλαμπαν, είχαν μόλις βγει από τα εργοστάσια της κεντρικής Γερμανίας, χωρίς ούτε μία γρατζουνιά, χωρίς ίχνη πολεμικής εμπλοκής. Πίσω τους έρχονταν τα άρματα μάχης, οπλισμένα με τεράστια πολυβόλα και, αμέσως μετά, αντηχούσαν τα τανκς, που προχωρού-

σαν κατά μήκος της λεωφόρου με την απειλητική βραδύτητα των ελεφάντων.

Θυμάται ότι αυτοί που παρήλαυναν της έφεραν στο μυαλό τις φιγούρες στο αστρονομικό ρολόι του δημαρχείου. Σκέφτηκε πως μετά από μερικά δευτερόλεπτα θα έκλινε ένα πορτάκι πίσω τους και θα εξαφανίζονταν. Και ο τρόμος θα σταματούσε. Όμως δεν ήταν ανδρείκελα, δεν ήταν μέλη μιας αυτοματοποιημένης, μηχανικής πομπής, αλλά άνθρωποι. Εκείνα τα χρόνια θα μάθαινε ότι η διαφορά ανάμεσα στους μεν και τους δε δεν είναι πάντα αξιοσημείωτη.

Ήταν μόνο εννέα ετών, αλλά ένιωσε φόβο. Δεν υπήρχε μουσική μπάντας, ούτε γέλια ή σαματάς, δεν υπήρχαν σφυρίχτρες... Ήταν μια μουγγή παρέλαση. Τι γύρευαν εκεί αυτοί οι άνδρες με τη στολή; Γιατί κανείς δεν γελοούσε; Ξαφνικά, εκείνη η βουβή παρέλαση της θύμισε νεκρική πομπή.

Το ατσάλινο χέρι της μητέρας της την τράβηξε με το ζόρι από το πλήθος. Απομακρύνθηκαν προς την αντίθετη κατεύθυνση και η Πράγα ξανάγινε μπροστά στα μάτια τους η χαρούμενη πόλη που ήταν πάντα. Σαν να ξυπνάς από ένα κακό όνειρο και να επιβεβαιώνεις με ανακούφιση ότι όλα ήταν ξανά στη θέση τους.

Το έδαφος όμως εξακολουθούσε να σείεται κάτω από τα πόδια τους. Η πόλη έτρεμε. Όπως έτρεμε και η μητέρα της. Και την τραβούσε σε μια απεγνωσμένη προσπάθεια να αφήσουν πίσω τους την παρέλαση και να ξεφύγουν από τις γιγάντιες δαγκάνες του πολέμου με βιαστικά βήματα πάνω στα όμορφα λουστρίνια τους. Η Ντίτα αναστενάζει σφίγγοντας τα βιβλία της. Συνειδητοποιεί θλιμμένα ότι εκείνη τη μέρα –και όχι όταν της ήρθε η πρώτη της περίοδος– ήταν που εγκατέλειψε την παιδική ηλικία, γιατί έπαψε να φοβάται τους σκελετούς και τις ιστορίες με τα φαντάσματα και άρχισε να φοβάται τους ανθρώπους.

Οι άνδρες των Ες Ες βάλθηκαν να επιθεωρούν χωρίς να δίνουν την παραμικρή σημασία στους κρατούμενους, επικεντρώνοντας την προσοχή τους στους τοίχους, το πάτωμα και τα αντικείμενα. Έτσι είναι οι Γερμανοί, οργανωμένοι: πρώτα το περίγραμμα, μετά το εσωτερικό. Ο δόκτωρ Μένγκελε στρέφεται να μιλήσει στον Φρέντι Χιρς, που παραμένει όρθιος, σχεδόν σε στάση προσοχής, όλο αυτό το διάστημα, χωρίς να μετακινηθεί ούτε χιλιοστό. Η Ντίτα αναρωτιέται για τι θα μιλήσουν. Ελάχιστοι Εβραίοι θα μπορούσαν να συνομιλήσουν με τον Μένγκελε, ή δόκτορα Θάνατο όπως τον αποκαλούν, με τέτοια αυτοκυριαρχία. Όμως ο Χιρς φαίνεται να συνομιλεί με την ίδια φυσικότητα που θα ένοιθε κάποιος που σταματά στον δρόμο να μιλήσει σ' έναν γείτονα.

Μερικοί λένε ότι ο Χιρς είναι από αυτούς που δεν γνωρίζουν τι θα πει φόβος. Άλλοι ισχυρίζονται ότι οι Γερμανοί ανοίγονται μαζί του γιατί είναι κι αυτός Γερμανός, ενώ κάποιοι κάνουν ένα βήμα παραπάνω υπονοώντας πως πίσω από το αφεγάδιαστο παρουσιαστικό του κρύβεται κάτι σκοτεινό.

Ο Πάστορας, ως επικεφαλής της επιθεώρησης, κάνει μια χειρονομία που η Ντίτα δεν μπορεί να ερμηνεύσει. Αν τους ζητήσουν να σταθούν προσοχή, πώς θα συγκρατήσει τα βιβλία για να μην της πέσουν;

Το πρώτο μάθημα που οι παλιοί κρατούμενοι δίνουν στους καινούριους είναι ότι πρέπει πάντα να είναι αφοσιω-

Η αληθινή ιστορία ενός κοριτσιού που ρίσκαρε τη ζωή του για να κρατήσει ζωντανή τη μαγεία των βιβλίων

Στη μαύρη λάσπη του Λουοβιτς,
που καταπίνει τα πάντα, ο Φρέντι Χιρς
έκτισε μυστικά ένα σχολείο.

Σ' έναν χώρο όπου απαγορεύονται
τα βιβλία, η νεαρή Ντίτα κρύβει κάτω
από το φόρεμά της τους εύθραυστους
τόμους της μικρότερης, κρυμμένης
και λαθραίας δημόσιας βιβλιοθήκης
που υπήρξε ποτέ.

Μέσα από τη φρίκη του πολέμου, η Ντίτα
προσφέρει ένα θαυμάσιο μάθημα θάρρους:
δεν παραιτείται και δεν χάνει ποτέ
την επιθυμία να ζήσει ή να διαβάσει
γιατί, ακόμη και σε αυτό το φοβερό
στρατόπεδο εξόντωσης, «το να ανοίξεις
ένα βιβλίο είναι σαν να μπαίνεις
σ' ένα τρένο που σε πηγαίνει διακοπές».

**Ένα συναρμαστικό μυθιστόρημα
βασισμένο σε πραγματικά γεγονότα
που διασώζει από τη λήθη μία από
τις πιο συγκινητικές ιστορίες
πολιτιστικού ηρωισμού.**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΚΛΕΙΔΑΡΙΘΜΟΣ

www.klidarithmos.gr

ISBN 978-960-645-043-3

9 789606 450433